
JAUME MATEU FONTANALS

**LA SELECCIÓ DE L'AUXILIAR
EN ELS VERBS INTRANSITIVS
DEL CATALÀ ANTIC:
ALGUNS ASPECTES
DESCRIPTIUS I EXPLICATIUS***

RESUM

En aquest article demostrem que, si es tenen en compte les principals idees de l'enfocament descriptiu de Sorace (2000, 2004) sobre la selecció de l'auxiliar, es pot donar compte de manera força natural d'algunes de les principals aportacions que fa Batlle (2002) per al català antic. Així, per exemple, és un fet esperable que els verbs estatus i els verbs esdevenimentals siguin els primers a admetre la substitució de l'auxiliar *ésser* per *haver*, ja que són precisament aquests verbs els que ocupen una posició intermèdia en l'anomenada *jerarquia de la selecció d'auxiliar*. Es demostra també que les línies de tall entre les classes lexicosemàntiques implicades en la selecció de l'auxiliar es fixen de manera *gradual*. Finalment, es fa veure que alguns dels problemes bàsics d'enfocaments descriptius sobre la selecció de l'auxiliar es poden

(*) Aquest treball ha estat en part possible gràcies als projectes BFF2003-08364-C02-02 (Ministerio de Ciencia y Tecnología i FEDER) i 2001SGR-00150 (DURSI, Generalitat de Catalunya). Volem expressar el nostre agraïment als participants del *II Simposi Internacional «Vers una sintaxi històrica del català: metodologia i objectius»*, especialment als doctors Josep Martines, Manuel Pérez Saldanya i Mila Segarra pels seus valuosos

solucionar a partir de l'explicació i justificació de quins són els trets semantico-relacionals que es poden codificar de manera transparent en la sintaxi de l'estructura argumental (Mateu 2002).

1. INTRODUCCIÓ

En aquest treball ens proposem investigar les propietats sintàctiques i semàntiques que determinen la selecció de l'auxiliar en la formació dels temps compostos dels verbs intransitius no pronominals en català antic.¹ Concretament, farem una anàlisi d'aquelles propietats gramaticals que cal tenir en compte a l'hora d'estudiar la relació entre l'estructura argumental dels verbs intransitius no reflexius i la selecció de l'auxiliar *haver* vs. *ésser* en la formació dels temps compostos.

Com és ben sabut, en llengües romàniques com l'italià o el francès, o en llengües germàniques com l'alemany o el neerlandès, hi trobem una bifurcació important en la classe de verbs intransitius que es manifesta en la selecció de l'auxiliar de perfet. Alguns verbs seleccionen l'auxiliar *haver* (it. *avere*, fr. *avoir*, al. *haben*, nerl. *hebben*) i d'altres seleccionen l'auxiliar *ésser* (it. *essere*, fr. *être*, al. *sein*, nerl. *zijn*). Tot i que aquesta bifurcació en la selecció de l'auxiliar no es manifesta en català actual, és sabut que en català antic, a l'igual que en castellà antic, apareix aquesta doble possibilitat en la formació dels temps compostos: *haver* vs. *ésser*.

comentaris i encertades observacions. Un especial agraïment és també per al revisor d'aquest article perquè ens ha alertat dels problemes metodològics de l'obra de Batlle (2002) i de les repercussions negatives que podria tenir aquest fet en el nostre treball. Agraïm també a les doctores Anna Bartra i Gemma Rigau l'interès constant que han mostrat per la nostra recerca incipient en sintaxi històrica. Finalment, volem deixar constància del fet que tenim un deute especial amb les doctores Mar Batlle i Antonella Sorace pels seus treballs descriptius sobre la selecció de l'auxiliar, els quals formen la base principal de les nostres ulteriors hipòtesis sobre aquest tema tan característic de la sintaxi del català antic. Nota important: no hem pogut considerar en aquest article les aportacions valuoses del treball de Ramos (aquest volum). Ja que Batlle (2002) només té en compte obres no literàries i Ramos (aquest volum) només analitza tres obres literàries del català medieval, ens cal encara un estudi descriptiu més aprofundit i exhaustiu en què es confrontin els resultats i s'aportin més dades rellevants (cf. Massanell & Mateu, en preparació). Cf. *infra* la nota 3.

1. Seguint Sorace (2000: 861; 2004), centrarem només la nostra present discussió en els verbs intransitius no pronominals. Deixem, doncs, per a una futura recerca elaborar un estudi sintàctic i semàntic de la selecció de l'auxiliar en els verbs pronominals del català antic. Per a un tractament sintàctic d'aquest tema que deixem de banda, vegeu els treballs de Haider i Rindler-Schjerve (1987) i Kayne (1993), entre d'altres; per a un estudi semàntic diacrònic dels verbs intransitius reflexius, vegeu els de Cenamo (1999) i Aranovich (2003).

Tal com molt bé diu Castillo (2002: 36-38), és precisament Anfós Par qui, en la seva magnífica obra de 1923, ens fa una proposta descriptiva molt acurada. Tot i que podem trobar altres referències breus a aquest tema en les gramàtiques històriques de Moll (1991) o de Badia i Margarit (1984), volem destacar en aquest treball la proposta descriptiva de Par (1923: 320-324) perquè, d'una banda, ens sembla especialment lúcida i, de l'altra, perquè estem convençuts que conté una sèrie d'observacions que formen, de fet, la base de força propostes teòriques actuals sobre la selecció de l'auxiliar (els punts rellevants de la citació següent apareixen destacats en negreta).

Ús respectiu dels auxiliars 'haver' y 'ésser'.- Comencem per observar que'l darrer era y es per excelencia l'auxiliar de la veu passiva dels verbs tranzitius. Quan no's tracta de veu passiva, sinó de temps compostos de l'activa, caldria esperar que l'auxiliar fos sempre 'haver', mes no es aixís. He de departir ací los verbs:

TRANZITIUS. –Los temps compostos actius llurs, tostemps són formats ab 'haver'. [...]

INTRANZITIUS. **Uns duhen 'haver', y en aquests es considerada ans que tot l'activitat del verb;** d'altres porten 'ésser', y són los qui reflecten mils l'estat resultant de dita activitat. Disquisició aquesta, emperò, qui no pot pas ésser aplicada a priori, ans al contrari, es **l'auxiliar ço qui nos indica com devem considerar l'acció,** aytant més quant en uns mateixos verbs hi ha discrepàncies segons los endrets y èpoques del domini romànich. Quiscun porta, donchs, son auxiliar; y **hom pot sols remarcar un cayent a favor de 'ésser' en aquells qui denoten 'moviment', y 'estat o repòs'.** Es debades reblar qu'en aytal cas aquest auxiliar no indica veu passiva, [...] (la negreta és nostra: JM).

Porten 'ésser' molts verbs qui indiquen moviment o repòs (estat). Metge hi esmerça:

a) Verbs de moviment:

Anar: *Tant ne eres anat avant (1423)*

Ab qui son anades (3516)

Venir (moviment): *¿Per que sots vengut en aquesta preso? (1127)*

e com lo pare...fos vengut (156)

(resultat): *ab aquella foren venguts al port de veritat (1525)*

¿los parts qui ... son venguts a be? (2473) [...]

b) Verbs de estat, sojorn:

Aparer: *A elles jo fora aparegut (1660)*

Après sa mort li era apparegut (659)

Nàxer: *No es stat home qui sia nat (1261) [...]*

Ací hem de continuar los impersonals:

Occórrer: *Me son occorreguts (742)*

Seguir: *Fora seguida gran infamia a tots (1210) [...]*

Verbs pronominals. –Siguin subjectius, siguin reflexius, Metge los construeix ab 'ésser', tant si són tranzitius com intranzitius: *A lur vergonya ses demostrat (6) [...]*

Resulta, doncs, que Metge construeix ab 'ésser' los participis passats de tots los verbs pronominals y d'una part dels intransitius, constituída principalment pels qui designen moviment o estat. Tots los demás intransitius porten 'haver', y axís mateix tots los transitius en la veu activa.

Com dèiem, hem volgut destacar la descripció de Par no només perquè és molt acurada i, per tant, constitueix una excel·lent introducció al tema que tractem en aquest treball, sinó perquè creiem que conté una sèrie d'observacions molt interessants que són d'una gran actualitat en els treballs de lingüística teòrica sobre la selecció de l'auxiliar –en un treball anterior (Mateu 2002, segon capítol) fem un resum de les propostes teòriques actuals sobre aquest tema–: la primera idea brillant de Par que destacarem a continuació té relació amb els enfocaments construccionals de la gramàtica (cf. Goldberg 1995), mentre que la segona idea fa referència a la proposta recent de Sorace (2000, 2004), d'acord amb la qual existeix una «gradació» (*gradiencey*) entre els verbs intransitius anomenats «inergatius» (i.e., els que seleccionen *haver*) i els verbs intransitius anomenats «inacusatius» o «ergatius» (i.e., els que seleccionen *ésser*).²

Així, per exemple, pel que fa a una primera idea important de l'anterior passatge de Par, aquest autor ens recorda que «es l'auxiliar ço qui nos indica com devem considerar l'acció, aytant més quant en uns mateixos verbs hi ha discrepàncies segons los endrets y èpoques del domini romànich». Considerem, per exemple, el contrast següent de (1) entre el francès i l'italià:

- (1) a. Jean a rougi.
b. Gianni è arrossito.

Certament, tot i que tant (1a) com (1b) fan referència al mateix contingut conceptual, i.e., a la mateixa escena conceptual, és precisament el verb auxiliar l'element que ens indica que la construcció semàntica de (1a) és diferent de la de (1b): a (1a), tal com defensen Labelle (1992) i Mateu (2002), estem davant d'un procés intern, mentre que a (1b) estem davant d'un canvi d'estat.

2. Vegeu també les aportacions de Perlmutter (1978, 1989), Hoekstra (1984, 1999), Burzio (1986), Grimshaw (1987), Gràcia (1989), Legendre (1989), Zaenen (1993), Levin i Rappaport Hovav (1995), Cifuentes (1999), Mateu (2002: cap. 2), Aranovich (2003) o Alexiadou *et alii* (2004), entre molts altres treballs, per a una discussió general sobre la classificació dels verbs intransitius en dos grans grups, els inergatius (i.e., els que seleccionen *haver*) i els inacusatius o ergatius (i.e., els que seleccionen *ésser*).

Un altre exemple que fa veure la importància de tenir en compte l'observació de Par ens el proporciona el contrast següent de l'italià:

- (2) a. Gianni ha/*è saltato sul tavolo.
b. Gianni *ha/è saltato dalla finestra.

En el contrast de (2), tal com diria Par, és precisament el verb auxiliar, més que no pas el verb en forma no finita, el que ens indica que a (2a) es remarca l'activitat, mentre que a (2b) es destaca el moviment direccional. Així, per exemple, si volguéssim traslladar aquesta observació en termes de l'anomenada *gramàtica de construccions* (e. gr., Goldberg 1995), diríem que a (2) tenim un mateix verb *saltare* que s'insereix en dues construccions sintàctiques diferents, cadascuna de les quals va associada amb un significat no lèxic diferent: mentre que a (2a) el significat verbal de *saltare* s'associa amb una construcció d'activitat, a (2b) el mateix significat d'aquest verb s'associa amb una construcció de moviment direccional.

Una segona idea de Par que creiem que és important destacar en aquesta introducció és la següent: «hom pot sols remarcar un cayent a favor de 'ésser' en aquells qui denoten 'moviment', y 'estat o repòs'». Certament, el mot clau en aquesta idea és *cayent*: tal com molt bé suggereix Par, a l'hora de fer un estudi de la semàntica implicada en la selecció de l'auxiliar, cal tenir present que no estem davant de fronteres discretes sinó davant de fenòmens *graduals*. De fet, tal com ha demostrat recentment la lingüista italiana Antonella Sorace (cf. Sorace 2000, 2004), la distinció entre la semàntica que codifiquen els verbs intransitius que seleccionen *ésser* i la que codifiquen els que seleccionen *haver* no és pas tan discreta com es podria pensar, sinó que en aquesta bifurcació, s'hi troba implicada una jerarquia semanticoaspectual de la qual parlarem en el tercer apartat d'aquest treball.

D'altra banda, l'existència de factors graduals en la gramàtica històrica de la selecció de l'auxiliar ha estat posada de manifest en treballs recents com ara el de Castillo (2002) o el d'Aranovich (2003) (ambdós tracten del castellà antic) i, de manera molt especial, s'ha tractat també en una de les tesis més recents sobre la sintaxi històrica del català: ens referim a la tesi de Batlle (2002), en la qual l'autora aporta una evidència empírica molt clara a favor del fet que el procés de substitució de l'auxiliar *ésser* per *haver* és gradual i que, al principi, afecta *més* unes classes semàntiques que no pas unes altres.³

3. Una de les virtuts més destacables de la tesi de Batlle (2002) és que s'hi examina una gran quantitat de dades: el corpus que maneja l'autora és força extens, tot i que s'ha dit que és limitat perquè es deixa de banda

L'objectiu bàsic del nostre treball és oferir una explicació de les observacions i descripcions més importants que es troben en la tesi de Batlle (2002). Concretament, volem descriure i explicar les propietats sintàctiques i semàntiques més rellevants de la selecció de l'auxiliar en la formació dels temps compostos del català antic.⁴ Bàsicament, la nostra proposta d'anàlisi consisteix a donar una explicació de l'existència de la jerarquia semanticoaspectual que Sorace (2000, 2004) defensa en els seus treballs descriptius sobre la selecció de l'auxiliar. Seguint la metodologia de Sorace (2000, 2004) i Keller i Sorace (2003), tindrem en compte també una perspectiva interlingüística a l'hora de fer la nostra proposta per al català antic, ja que ens basarem també en treballs previs nostres sobre la sintaxi i semàntica de la selecció d'auxiliar en italià, francès, alemany i neerlandès (cf. Mateu 2002, 2003, 2004).

l'estudi d'obres literàries i conté alguns errors d'interpretació (Ramos 2003 i en aquest volum). Això no obstant, cal dir que la feina que ha fet l'autora és ingent i molt important: d'una banda, gràcies al seu treball, ja disposem d'una primera cronologia més o menys aproximada de la selecció de l'auxiliar en els temps compostos i d'una catalogació de dades del català antic força extensa. De l'altra, cal destacar que la proposta de Batlle (2002) és força compatible amb el que s'ha dit en la bibliografia actual sobre l'ordre en què actua la jerarquia gradual de la selecció d'auxiliar (cf. Sorace 2000, 2004; Cenamo 1999; Aranovich 2003; Bentley & Eythórsson 2003; Mateu 2002, 2003, 2004, entre d'altres). Evidentment, aquesta feliç coincidència amb les propostes de tots aquests autors esmentats no pot ser deguda a una mera casualitat. Tal com apuntàvem, però, en la nota important de l'inici del nostre article, els resultats a què arriben Batlle (2002) i Ramos (aquest volum) són diferents, per la qual cosa cal encara fer-ne un estudi més aprofundit (cf. Massanell & Mateu, en preparació). Per exemple, un tema interessant per a la discussió futura que afecta el nostre treball de manera crucial consisteix a veure fins a quin punt la proposta de Ramos (aquest volum) feta a partir de l'anàlisi de tres obres literàries fa posar en qüestió una hipòtesi amb vàlida suposadament universal de la jerarquia de Sorace (2000, 2004): e. gr., a diferència de Sorace i d'altres autors, Ramos (aquest volum) proposa que els verbs intransitius de canvi de lloc són més inestables que els verbs estatus i els esdevenimentals. En el seu treball, però, falta una anàlisi més precisa i aprofundida de les classes semàntiques verbals (cf. *infra* la secció 4).

4. En aquest treball no abordarem el tema de per què en català (o en castellà) ha desaparegut l'oposició *ésser/haver* en la formació dels temps compostos, mentre que aquesta continua vigent en altres llengües romàniques com l'italià o el francès. Ens limitarem, doncs, a assumir com a correcta la proposta que apunta Pérez Saldanya (1998) i que recull Batlle (2002) (cf. també Vincent 1982 i Ramos 2000):

(i) «[...] les llengües on el derivat d'*habeo* ha mantingut el valor lèxic de possessió i on el derivat de *sum* no ha perdut terreny davant d'uns altres verbs copulatius, conserven la distinció entre els dos tipus d'auxiliars. Les llengües, per contra, on *habeo* ha perdut el verb lèxic i on *estar* s'utilitza en molts contextos copulatius, han eliminat l'oposició entre els dos auxiliars» (Pérez Saldanya 1998: 216).

2. EL PROCÉS GRADUAL DE SUBSTITUCIÓ DE L'AUXILIAR *ÉSSER* PER *HAYER* EN CATALÀ ANTIC

En aquest treball pretenem donar una explicació als fets que es presenten de manera molt ben resumida a Batlle (2002: 30):

En general, l'auxiliar *ésser* es manté amb força estabilitat en aquells àmbits que li són propis, però fins i tot en els textos del període medieval *haver* pot aparèixer esporàdicament. D'acord amb les dades del nostre corpus [cf. *infra* la taula extreta de Batlle (2002: 45): JM], observem que no tots els verbs i construccions verbals presenten la mateixa capacitat per acceptar l'auxiliar *haver*, ja que uns es mostren més conservadors que d'altres. El comportament més innovador sembla donar-se en els verbs esdevenimentals (per ex. *ocórrer*, *succeir*, *esdevenir*), en els verbs copulatius *estar*, *restar* i *romandre* i en les construccions pronominals en què el clíctic funciona com a objecte directe que presenten un subjecte no animat. Per contra, el comportament més conservador apareix en el verb *ésser*, en els verbs intransitius de canvi d'estat, en els intransitius de moviment i en les construccions dels verbs *poder* i *voler* seguits d'infinitiu.

Aquesta autora observa que la progressiva substitució de l'auxiliar *ésser* per *haver* té lloc en el que ella anomena «veu mitjana» (i.e., en aquells verbs en què el subjecte gramatical està més o menys «afectat» (*sic*); en gramàtica generativa, s'anomenen «verbs inacusatius») i en la passiva pronominal.

Batlle apunta també que la doble auxiliaritat en la formació dels temps compostos es manté amb molta estabilitat durant tot el període medieval i que no és fins al segle XVIII que el verb *ésser* experimenta una davallada molt important en aquesta funció, fet que culmina amb la consolidació definitiva del verb *haver* com a únic auxiliar dels paradigmes compostos al segle XIX.⁵

Les dades següents extretes de Batlle (2002: 45) es basen en un corpus força extens que està format per un total de dotze obres, en l'elecció de les quals s'ha procurat que quedessin ben representades «totes les varietats del català» (Batlle 2002: 17).

5. Amb tot, l'autora ens recorda el fet ben sabut que en algunes varietats dialectals del català (principalment, el baleàric, el septentrional de transició, el rossellonès i l'alguerès), encara es manté, en major o menor grau, l'auxiliar *ésser* (cf. Batlle 2002, apartat 2 de l'annex 2).

	ss. XIV-XV		ss. XVI-XVII	
	<i>ésser</i>	<i>haver</i>	<i>ésser</i>	<i>haver</i>
Verbs i construccions pronominals				
reflexives (clític funciona com a CD)	20	2 (+9)	49	5
anticausatives	9	0	22	10
verbs formalment pronominals	2	0	2	1
verbs intransitius amb pronom	11	0	11	1
Verbs intransitius de canvi d'estat	25	0	27	3
Verbs intransitius de moviment				
<i>venir</i>	40	4 (+3)	29	8
<i>anar</i>	7	1	16	1
<i>partir</i>	1	0	2	0
<i>arribar</i>	0	0	19	1
<i>eixir, sortir</i>	11	0	15	1
<i>entrar</i>	11	0	12	1
<i>entrar</i>	5	0	5	0
<i>tornar</i>	1	0	5	1
<i>fugir</i>	0	0	4	0
<i>passar</i>	0	0	0	3
<i>marxar, acudir, davallar</i>				
Verbs esdevenimentals				
Construccions monoactancials	1	1	4	9
Construccions biactancials	3	3	0	6
<i>Ésser</i>	24	1	85	2
<i>Estar</i>	9	8	7	6
<i>Romandre</i>	4	3	2	0
<i>Restar</i>	0	0	9	5
<i>Passiva pronominal</i>	7	2	84	19

Taula 1. Descripció del corpus de Batlle (2002: 45)

Batlle observa molt bé que el procés de substitució de l'auxiliar *ésser* per *haver*, d'una banda, segueix una evolució lenta i gradual i, de l'altra, no sembla pas que es produeixi d'una manera aleatòria o arbitrària: és a dir, en un principi afecta unes

determinades classes semàntiques de verbs i no pas unes altres. Certament, aquesta observació és una de les millors aportacions de l'obra de Batlle, que, com veurem ara mateix, coincideix plenament amb la conclusió a què arriba Aranovich (2003) en el seu treball sobre la selecció de l'auxiliar en castellà antic. Així, per exemple, dues qüestions rellevants, l'una relacionada amb l'altra, són: (i) per què en el corpus de Batlle (2002) apareixen força usos de l'auxiliar *haver* en construccions pronominals (cf. (3)), en frases amb verbs esdevenimentals (cf. (4)) o amb verbs estatus (cf. (5)); (ii) per què no s'observa aquest comportament (o, com a mínim, per què no s'observa tant) en la resta de verbs, e. gr., en verbs intransitius de moviment (direccional) o en verbs intransitius de canvi d'estat, en els quals la selecció d'*ésser* és força sistemàtica?

- (3) a. Jo bé tinc una medalla de bronzo de Cèsar Augusto [...] y *se n'han trobades* moltas en diversas parts de la ciutat (L. Ponç d'Icard: 195).
b. És estada de molta importància la deliberació que *se à feta* en estes corts per lo rey y per los tres brasos que Catalunya armàs 4 galleres, y per lo sustento d'elles *se à feta* un constitució [...] (F. Desplau: 173).
- (4) a. Lo matín les monges demanaren al dit baron si neguna res *avia esdevengut* al emfant (*Diàlegs*, vol. 1: 245).
b. Y scrigueren los capitans cartaginesos a Cartago lo que *avie passat* per poder proseguir y passar avant contra Spanya ((L. Ponç d'Icard: 141).
- (5) a. no-m *ha* res romàs de dubte (*Diàlegs*, vol. 1: 64).
b. y destruirà tot quant *haia restat* salvo en sa casa (*Llibre de Job*: 64).

Seguint el treball clàssic sobre la transitivitat prototípica de Hopper i Thompson (1980), Batlle (2002: 140) apunta que la solució a la qüestió ara esmentada té a veure amb el fet que «com més alt és el nombre de trets propis de la transitivitat prototípica presents en una construcció no prototípica, més oportunitats presenta l'auxiliar *haver* d'aparèixer». Ara bé, tot i que podria semblar més o menys plausible assumir que la construcció de passiva pronominal té trets de transitivitat en la mesura que, sintàcticament, el clíctic reflexiu absorbeix el cas acusatiu del verb transitiu, no és encertat de traslladar, tal com fa Batlle, aquesta reflexió als verbs esdevenimentals ni als verbs estatus. En aquest sentit, cal dir que un error de Batlle és assumir que els verbs esdevenimentals del tipus *esdevenir*, *ocórrer* o *succeir* tinguin trets d'alta transitivitat

perquè, segons ella, presentin l'esquema semàntic de CAUSA-EFECTE propi de la transitivitat prototípica. De fet, tal com es demostra en treballs com els de Levin i Rappaport Hovav (1995) o Mateu (2002), els verbs esdevenimentals no apareixen en contextos transitius precisament perquè la noció de CAUSA no hi està implicada. D'aquí que Levin i Rappaport Hovav (1995) separin els verbs esdevenimentals dels verbs causatius del tipus *trencar-se*, els quals sí que tenen un correlat transitiu.

D'altra banda, la proposta de Batlle es basa també en una barreja poc afortunada de teories lingüístiques en relacionar els suposats trets de transitivitat alta dels verbs esdevenimentals amb la hipòtesi generativista que el seu argument sigui un subjecte derivat i que es comporti, per tant, com un complement directe. Apel·lar, doncs, a la suposada «transitivitat» sintàctica dels verbs esdevenimentals, tal com fa Batlle, no ajuda pas gaire a explicar l'aparició primerenca de l'auxiliar *haver* amb aquests verbs, ja que el cas és que en gramàtica generativa, s'assumeix que són *tots* els verbs inacusatius (i no només els verbs esdevenimentals de (4) o els estatus de (5)) els que tenen un subjecte derivat que es comporta com un complement directe.

Abans de passar a proposar, doncs, una explicació alternativa a la de Batlle, val la pena de constatar que el mateix procés de substitució gradual que comenta aquesta autora per al català antic, l'explica també de manera independent Aranovich (2003) per al castellà antic: així, per exemple, convé adonar-se que no pot ser de cap de les maneres una mera casualitat o coincidència el fet que, en aquestes dues llengües, els verbs estatus i els verbs esdevenimentals siguin els primers a admetre l'auxiliar {*haver/ haber*}, mentre que la resta de verbs inacusatius siguin més refractaris a admetre'l.⁶ La taula següent extreta d'Aranovich (2003: 6) conté, d'una banda, una classificació de les classes lexicosemàntiques de verbs intransitius i, de l'altra, les dates de la darrera aparició d'aquests verbs amb l'auxiliar *ser*.

6. Tot i que el treball d'Aranovich (2003) sobre el castellà antic té una envergadura teòrica superior al de Batlle (2002), cal reconèixer com un mèrit gens trivial d'aquesta darrera autora el fet que el seu corpus sigui prou extens per a poder establir les grans línies del procés de substitució de l'auxiliar *ésser* per *haver*. I aquest mèrit de l'obra de Batlle esdevé sens dubte molt més important si es té en compte que és la primera a establir aquestes línies per al català antic, mentre que el treball d'Aranovich es basa en una quantitat d'excel·lents treballs previs com el de Benzing (1931) o el de Pountain (1985), entre d'altres. Tal com reconeix Aranovich, tot i que l'estudi de Benzing és del 1931, aquest continua sent encara el recull més exhaustiu. Una altra obra important sobre la formació dels temps compostos en castellà antic és la de Romani (2006). Certament, doncs, el mèrit de Batlle és encara més evident si es té en compte que, bàsicament, aquesta autora ha hagut de partir de descripcions sobre la selecció de l'auxiliar més aviat sintètiques, les quals es troben de manera puntual en les gramàtiques històriques sobre el català antic.

Segle	13è	14è	15è	16è	17è
<i>Aparició estativa & existència</i>	fincar rastar quedar	holgar			
<i>Aparició dinàmica & existència</i>	cuntir		aparecer acaecer desaparecer		
<i>Manera de moviment</i>		errar	correr	caminar	
<i>Canvi de lloc dirigit</i>	exir desviar viar	arribar	descender tornar	venir llegar caer entrar salir huir escapar volver subir avenir	pasar ir partir
<i>Canvi d'estat</i>	cenar yantar	transir	fallir despertar	fallecer finar fenecer adormir adormecer amanecer anocheecer acabar	nacer crecer morir

Taula 2. Classes semàntiques de verbs intransitius en castellà antic i darrer segle d'aparició amb *ser*

Per acabar aquest segon apartat, reproduïm a continuació els comentaris següents d'Aranovich (2003: 5-6) per tal que el lector pugui comprovar-ne la felicitat coincidència amb els de Batlle, que ja han estat resumits més amunt i que cal recordar que han estat fonamentats per un corpus relativament extens; és important, doncs, tenir en compte que la suficiència del corpus de Batlle queda legitimada de manera independent per l'aportació del treball d'Aranovich sobre la selecció d'auxiliar en castellà antic.

A quick glance at the verbs in these groups reveals that the degree of *affectedness* of the subject is a factor in the displacement of *ser* by *haber* as the perfect auxiliary. At one end of the continuum are the subjects of stative verbs of existence and appearance like *quedar* 'remain'. The

subjects of these verbs do not suffer any changes in state or location, hence they are not affected in any way by the event. This is the first class to lose its ability to select *ser*. At the opposite end are subjects of verbs of directed motion and verbs of change of state. These subjects are affected since they are in a new location or state as a consequence of the event. These classes are the last ones for which *haber* displaces *ser* as the perfect auxiliary of choice. In between these two extremes are verbs of manner of motion like *correr* 'run', and dynamic verbs of existence and appearance like *desaparecer* 'disappear'. [...] The chronology of split auxiliary selection in Spanish, then, falls under the generalization that the less affected the subject, the earlier a verb lost its ability to select auxiliary *ser*.⁷

3. ELS VERBS INTRANSITIVS I LA JERARQUIA DE LA SELECCIÓ D'AUXILIAR

Un fet molt important que volem destacar en el present treball és que cal tenir en compte que la característica de la «gradació» (*gradiency*) no només la veiem diacrònicament en el procés de substitució de l'auxiliar *ésser/ser* per *haver/haber*, sinó que també existeix sincrònicament en altres llengües en què es manté aquesta dualitat. Així, per exemple, Sorace (2000, 2004) fa veure de manera molt clara que en italià alguns verbs intransitius (e. gr., els de (6a-6b) i (6k)) demanen un auxiliar de manera més categòrica que d'altres (e. gr., cf. els verbs de (6c) fins als de (6j)). Sorace anomena els primers «verbs nuclears» (*core verbs*), mentre que els segons són anomenats «verbs no nuclears o intermedis» (*non-core / intermediate verbs*). És interessant, doncs, de comprovar que la noció de prototipicitat aplicada als verbs intransitius no només serveix per a explicar el seu comportament diacrònic, sinó també el sincrònic: els primers verbs a admetre el procés diacrònic de substitució de l'auxiliar *ésser/ser* per *haver/haber* (e. gr., els verbs estatus i els esdevenimentals) són precisament també els verbs en què, sincrònicament, en una llengua com l'italià, el parlant pot tenir més

7. «Amb un sol cop d'ull als verbs d'aquest grup, hom pot apreciar que el grau d'afectació del subjecte és un factor <important> en la substitució de *ser* per *haber* com a auxiliar de perfet. En un extrem del *continuum* hi ha els subjectes dels verbs estatus d'existència i aparició com *quedar*. Els subjectes d'aquests verbs no pateixen cap canvi d'estat o lloc; per tant, no es veuen afectats en cap sentit per l'esdeveniment. Aquesta va ser la primera classe que va perdre la capacitat per a seleccionar *ser*. En l'altre extrem hi ha els subjectes de verbs de moviment dirigit i verbs de canvi d'estat. Aquests subjectes estan afectats perquè es troben en un lloc o estat nou com a conseqüència de l'esdeveniment. Aquestes classes són les darreres en què *haber* va substituir *ser* com a verb auxiliar. Entre aquests dos extrems hi ha verbs de manera de moviment com ara *correr* i verbs dinàmics d'existència i aparició com ara *desaparecer* [...] La cronologia de la bifurcació en la selecció d'auxiliar en espanyol <antic> s'avé amb la generalització que com menys afectat es considerava el subjecte, més aviat perdia el verb la seva capacitat per a seleccionar l'auxiliar *ser*».

dubtes a l'hora d'establir els seus judicis de gramaticalitat respecte de quin auxiliar seleccionen en la formació dels temps compostos. Novament, cal adonar-se que aquesta correlació entre els processos diacrònics i els sincrònics no pot ser deguda a una mera coincidència.⁸

- (6) a. Gianni è/*ha arrivato. (italià)
b. Gianni è/*ha morto.
c. Le mele sono marcite/?hanno marcito al sole.
d. I miei nonni sono sopravvissuti/?hanno sopravvissuto al terremoto.
e. Ancora una volta sono/?ho rimasto solo.
f. La guerra è durata/?ha durato a lungo.
g. I dinosauri sono esistiti/?hanno esistito 65 milioni di anni fa.
h. Il nuovo ballo brasiliano è/ha attecchito anche in Italia.
i. La campana ha rintoccato/?è rintoccata.
j. Maria è corsa/*ha corso in farmacia.
j'. È corsa/?ha corso voce che Maria si sposa.
j''. Gli atleti svedesi hanno corso/?sono corsi alle Olimpiadi.
k. Gianni ha lavorato/*è lavorato.
- (Exemples extrets de Sorace 2000)

A (7) representem la jerarquia de la selecció d'auxiliar proposada per Sorace (2000, 2004), la qual, bàsicament, codifica dos factors importants: la telicitat i l'agentivitat. Els comentaris rellevants que apareixen sota la jerarquia de (7) han estat extrets del treball recent de Keller i Sorace (2003: 60-61).

(7) *La jerarquia de la selecció d'auxiliar* de Sorace (2000: 863)

CANVI DE LLOC	selecció <i>d'èsser</i> (variació mínima)
CANVI D'ESTAT	
CONTINUACIÓ D'UN ESTAT PREEXISTENT	
EXISTÈNCIA D'UN ESTAT	
PROCÉS NO CONTROLAT	
PROCÉS CONTROLAT (AMB MOVIMENT)	
PROCÉS CONTROLAT (SENSE MOVIMENT)	selecció <i>d'haver</i> (variació mínima)

8. Curiosament, ni Batlle (2002) ni Aranovich (2003) no esmenten l'important treball de Sorace (2000).

Verbs at the BE end of the ASH <i.e., ‘Auxiliary Selection Hierarchy’: JM> are core unaccusatives and denote telic change; verbs at the HAVE end are core unergatives and denote agentive activity in which the subject is unaffected. Intermediate verbs between the two extremes incorporate telicity and agentivity to lesser degrees, and tend to have a less specified (basically stative) event structure [...]. Core verbs are those on which native grammaticality judgments are maximally consistent, and are acquired early by both first and second language learners. In contrast, intermediate verbs are subject to crosslinguistic differences and exhibit gradient auxiliary selection preferences.⁹

Com ja hem vist, en el procés de substitució de l’auxiliar *ésser* per *haver*, són precisament els verbs no nuclears (e. gr., els verbs estatus i esdevenimentals) els que admeten més sovint l’auxiliar *haver*, mentre que els verbs nuclears (e. gr., verbs de canvi de lloc com *anar* o *arribar*, o verbs de canvi d’estat com ara *morir* o *néixer*) són els darrers a admetre’l (o l’admeten en moltes menys ocasions). Tenint present que la telicitat és un factor molt important en la selecció de l’auxiliar (cf. Zaenen 1993; Sorace 2000; 2004; van Hout 2004; Bentley & Eythórsson 2003, entre d’altres), no és estrany, doncs, que ens trobem amb aquesta gradació, ja que, tal com observa Aranovich (2003: 12), els primers, i.e., els verbs estatus i els esdevenimentals, no són tèlics com els segons.

D’altra banda, tal com es pot demostrar a partir dels estudis diacrònics tant de Batlle (2002) com d’Aranovich (2003), és important adonar-se que les línies de tall (*cut-off points*) entre les classes lexicosemàntiques implicades en la selecció de l’auxiliar es fixen de manera gradual. Com veurem ara mateix a partir d’una sèrie d’exemples rellevants, l’existència d’aquesta gradació fa que no sigui estrany que trobem al corpus de Batlle (2002) casos en què coexisteixen els dos auxiliars per a una mateixa classe verbal.

Tot inspirant-nos de manera directa en el treball de Sorace (2000, 2004), a (8) hem representat la nostra proposta descriptiva de quina seria la jerarquia de la selecció de l’auxiliar en català antic.

9. «Els verbs que es troben a l’extrem de la selecció d’ÉSSER en la JSA <i.e., la Jerarquia de la Selecció de l’Auxiliar> són verbs inacusatius nuclears i denoten un canvi tèlic; els verbs que es troben a l’extrem de la selecció d’HAVER són verbs inergatius nuclears i denoten una activitat agentiva en la qual el subjecte no es veu afectat. Els verbs intermedis que hi ha entre els dos extrems incorporen la telicitat i l’agentivitat en menor grau i tendeixen a tenir una estructura eventiva menys especificada (bàsicament, una d’estativa) [...]. Els verbs nuclears són aquells verbs en què els judicis de gramaticalitat dels parlants nadius són màximament consistents i que s’adquireixen més aviat per part d’aprenents tant de primera llengua com de segona llengua. En canvi, els verbs intermedis estan exposats a més diferències entre les llengües i exhibeixen una gradació en les preferències a l’hora de seleccionar l’auxiliar».

(8) *La jerarquia de la selecció d'auxiliar en català antic*

CANVI TÈLIC DE {LLOC/ESTAT}	SELECCIÓ D'ÉSSER	(VARIACIÓ MÍNIMA)
_____	«línia de tall» estable	(V tèlics)
CANVI ATÈLIC DE {LLOC/ESTAT }		
_____	«línia de tall» variable	(V esdevenimentals)
APARICIÓ D'UN ESTAT		
_____	«línia de tall» variable	(V estatus)
EXISTÈNCIA D'UN ESTAT		
PROCÉS NO CONTROLAT		
PROCÉS CONTROLAT (AMB MOVIMENT)		
PROCÉS CONTROLAT (SENSE MOVIMENT)	SELECCIÓ D'HAVER	(VARIACIÓ MÍNIMA)

D'acord amb la proposta de (8), el fet que sigui variable la línia de tall que afecta els verbs esdevenimentals no s'explica, tal com proposa Batlle, perquè aquests verbs tinguin «trets de transitivitat alta» (*sic*), sinó més aviat pel fet que aquesta classe lexicosemàntica de verbs intransitius ocupa una posició intermèdia en la jerarquia entre els verbs inacusatius prototípics (e. gr., els que expressen un canvi tèlic de lloc o d'estat resultant) i els verbs inergatius prototípics (e. gr., els que expressen un procés agentiu). És precisament, doncs, perquè ocupen aquesta posició intermèdia en la jerarquia de (8) que els verbs esdevenimentals (i els estatus) són els primers a acceptar l'auxiliar *haver*.

A continuació, tenint present el que hem dit fins ara sobre els verbs esdevenimentals i els verbs estatus, comentarem alguns exemples rellevants per tal que es puguin apreciar algunes de les diferències de significat més importants que es troben implicades en la selecció d'*ésser* i *haver* en aquests verbs. Tots els exemples que segueixen han estat extrets del corpus de Batlle (2002):

- (9) a. A 14 de juliol, per les noves que *heren vingudes* que los tortosins havien deixat pasar lo conseller per Tortosa, ab les insígnies consullàs, per horde del virey [...] (F. Desplau: 110).
- b. Vuy, que contam a 3 de desembre, *ha vingut* nova com don Alonso no havie ynnovat alguna cosa y que la yent estava en dita ciutat sens fer agravi a ningú (F. Desplau: 114).

Tal com molt bé apunta Batlle (2002: 76), durant els segles XVI i XVII el verb *venir* selecciona sovint l'auxiliar *haver* quan significa 'sobvenir', idea que, certament, va

l·ligada més al caràcter de verb esdevenimental que no pas al de verb de moviment físic direccional. De fet, quan *venir* és usat en el seu sentit prototípic, és a dir, quan no indica ‘sobrevénir’, sinó moviment físic direccional, l’auxiliar típic és *ésser* i no pas *haver* (cf. Batlle 2002: 74). Ara bé, a vegades les diferències no són tan fàcils de detectar i cal filar més prim, tal com passa en el parell mínim de (9). És precisament en aquests casos quan cal tenir en compte també el comentari encertat de Par (1923: 320): «es l’auxiliar ço qui nos indica com devem considerar l’acció». Certament, tot i que tant a (9a) com a (9b), hi ha implicada l’aparició d’una notícia, la selecció de l’auxiliar *ser* a (9a) estaria motivada més aviat per la idea d’estat resultant de *les noves*; en canvi, a (9b) la selecció de l’auxiliar *haver* estaria estrictament motivada pel caràcter esdevenimental del verb *venir*.

Un parell mínim susceptible de rebre una explicació molt similar a l’anterior el trobem també en els exemples de (10): la diferent selecció d’auxiliar a (10a) i (10b) es podria explicar pel fet que, en el primer cas, queda destacat l’estat resultant de *caure*, mentre que, en el segon cas, preval la idea d’esdeveniment aparegut.¹⁰

- (10) a. Ayxí com los romans tienien la imatge de la dessa Pal.las, que deyan que *era cayguda* del cel en los murs de Troya y après portada en Roma, tant guardada y enserrada que may des que la avien portada a Roma, ni cònsol, ni senador, ni dictador ni sacerdot ni ningú may la veu [...] (L. Ponç d’Icard: 162).
- b. Encara aquest no havia acabat quant aplegà altre portant nova com grans llams y foch *havia caygut* del cel, lo qual havia cremat les ovelles y abrazat aquells [...] (*Llibre de Job*: 40).

Els exemples d’(11) també formen un altre contrast rellevant. Mentre que *ésser* és l’auxiliar seleccionat quan es vol remarcar l’estat resultant, *haver* és l’auxiliar que apareix en contextos de mera existència.

- (11) a. e·ls rayms qui *eren romases* fossen maduratz (*Diàlegs*, vol. 1: 65-66).
- b. no·m *ha res romàs* de dubte (*Diàlegs*, vol. 1: 64).

10. Batlle (2002: 68-69) en fa la següent «explicació» alternativa: «el *Llibre de Job* està escrit en un to molt dramàtic i potser l’ús de l’auxiliar *haver* en aquest exemple es justifica des del punt de vista discursiu, ja que l’ús de l’auxiliar marcat (*haver*) contribueix a l’expressivitat del fragment» (*sic*).

Finalment, valdrà la pena comentar el parell mínim de (12). Tal com ja s'ha dit en altres treballs (cf. Ramos 2000 i Pérez Saldanya 1998), en català antic el verb *estar* selecciona usualment l'auxiliar *haver*. Tot i reconèixer com a cert el que diuen aquests dos autors, Batlle (2002: 96) diu que «al nostre corpus es conjuga amb tots dos auxiliars al 50%». En efecte, si hom assumeix que hi havia en català antic una jerarquia de la selecció de l'auxiliar similar a la de (8), no és estrany que el verb *estar* pogués seleccionar també l'auxiliar *ésser*, ja que la frontera entre la classe semàntica d'existència d'un estat i la dels processos no controlats (no agentius) és molt fina.

- (12) a. E quant *hagren estat* longament en ell (Ramon Llull, *Sc.* II, 240).
b. Eutici, qui *avia estat* companyon del dit Florenç en la via de Déu, més resplandí après la sua mort en virtutz de miracles (*Diàlegs*, vol. 1, p. 205).

4. UNA ANÀLISI EXPLICATIVA DE LES PROPIETATS SINTÀCTIQUES I SEMÀNTIQUES DE LA SELECCIÓ D'AUXILIAR

Hem vist com la jerarquia semanticoaspectual de Sorace (2000) ens permetia de descriure de manera bastant acurada alguns fets importants de la selecció de l'auxiliar en català antic observats per Batlle (2002). Ara bé, cal tenir en compte que aquest model de base lexicosemàntica (i.e., basat en classes lexicosemàntiques) té també les seves limitacions. De fet, la limitació més important la reconeix la mateixa Sorace (2000: 861) quan diu (la cursiva és nostra):

[...] there are some important questions that I do not attempt to adress. First, the reader will not find an *explanation* of why particular semantic components are more crucial to the selection of particular auxiliaries than others.¹¹

Certament, no és trivial donar una explicació de per què, per exemple, a l'hora de decidir la selecció de l'auxiliar *ésser*, la semàntica lèxica implicada en el canvi de lloc o en el canvi d'estat és més important (i.e., «pesa més») que la que està implicada en els verbs que expressen existència o aparició. Aquest és un problema que no sembla pas que es pugui resoldre fàcilment si no és apel·lant a un major grau de formalització de

11. «Hi ha algunes qüestions que no intentaré de respondre. En primer lloc, el lector no trobarà una *explicació* de per què determinats components semàntics són més crucials que d'altres en la selecció de determinats auxiliars».

la teoria lingüística. Quan un lingüista teòric es troba davant de la jerarquia de classes semanticoaspectuals de (8), una pregunta que s'hauria de fer és la següent: quines són les restriccions formals o explicatives que fan que haguem de proposar set (però no, per exemple, onze o vint!) classes lexicosemàntiques per tal de resoldre el problema de la selecció de l'auxiliar? De fet, ja hem vist que, si volem donar compte de manera acurada de la selecció de l'auxiliar en català antic, hem de modificar lleugerament les classes lexicosemàntiques que proposa Sorace per a l'italià: cf. (7) i (8).

D'altra banda, cal tenir present que, tot i que la noció de *classe lexicosemàntica* sembla apropiada per a descriure els fets lingüístics (cf. Levin 1993), no obstant això, s'ha demostrat que no és gaire clar quin és el seu estatus en la teoria lingüística actual. Sembla més aviat que és un artefacte descriptiu com tants d'altres (e. gr., cf. *supra* la noció de *subjecte afectat* d'Aranovich 2003). Així, per exemple, creiem que la dura crítica que fa Rosen (1996: 193-194) dels enfocaments basats en classes lexicosemàntiques també es pot aplicar a la proposta descriptiva de Sorace (cursiva nostra):

Because the verb-class approach neither describes the syntactic facts adequately nor solves the learning problem, I conclude that verb classes do not exist as a cognitive or linguistic organizing mechanism but are instead an epiphenomenon of descriptive work on lexical semantics, argument structure, and verbal alternations. Verb classes are inventions of linguists that describe (in some cases incorrectly) the behavior of verbs. Because work on verb semantics provides us with a descriptive tool that helps us understand the mechanisms that govern verbal behavior, the work on verb classes has been invaluable. However, *verb classes have no explanatory power, and therefore they do not help us understand the computational system.*¹²

En efecte, nosaltres som del parer que el caràcter força esmunyidís de la noció descriptiva de classe lexicosemàntica està motivat pel fet que estem davant d'un artefacte de naturalesa conceptual, per la qual cosa no és estrany que, en l'estat actual

12. «Ja que l'enfocament basat en classes verbals ni descriu els fets sintàctics adequadament ni soluciona el problema de l'aprenentatge, concloc que les classes verbals no existeixen com un mecanisme d'organització cognitiu o lingüístic, sinó que més aviat són un epifenomen dels treballs descriptius sobre semàntica lèxica, estructura argumental i alternances verbals. Les classes verbals són invencions dels lingüistes que descriuen (en alguns casos de manera incorrecta) la conducta dels verbs. Ja que els treballs sobre semàntica verbal ens proporcionen un mitjà descriptiu que ens ajuda a entendre els mecanismes que regeixen la conducta verbal, els treballs sobre les classes verbals han estat molt valuosos. No obstant això, *les classes verbals no tenen cap poder explicatiu i, per tant, no ens ajuden a entendre el sistema computacional*».

de la teoria lingüística, esdevingui una noció de difícil caracterització o formalització. És precisament, doncs, en aquest punt de la discussió que creiem que convé tenir en compte una distinció important de la gramàtica cognitiva de Langacker (1987, 1991, 1999), i.e., la de (13):

(13) El significat és una funció de contingut conceptual i de construalitat semàntica.

Tot adaptant la important distinció langackeriana de (13) en la gramàtica generativa (cf. Mateu 2002),¹³ creiem que el primer pas hauria de consistir a esbrinar quins factors semàntics discrets o digitals de la construalitat semàntica es poden codificar de manera sintàcticament transparent i quins factors no discrets o no digitals del contingut conceptual cauen fora d'aquesta codificació. D'entrada, doncs, el que sembla més plausible és començar a delimitar les nocions de construalitat semàntica que es poden codificar de manera transparent a la sintaxi. Concretament, a Mateu (2002, 2003, 2004) es defensa que els límits formals implicats en el descobriment dels factors semàntics que intervenen en la selecció de l'auxiliar estan determinats per aquells trets semàntics digitals que es poden codificar en una representació sintàctica de l'estructura argumental.

En els treballs de Mateu (2002, 2003, 2004), els quals al seu torn segueixen els de Hale i Keyser (1993, 1997, 2002) sobre la sintaxi de l'estructura argumental, s'hi proposa tota una sèrie de restriccions orientades a explicar per què són precisament rellevants les classes semàntiques que apareixen a la jerarquia semanticaspectual de Sorace (2000): concretament, components semàntics tals com els de *procés*, *canvi* o *existència* passen a tenir un paper destacat a la interfície sintaxi-semàntica precisament perquè són nocions que es poden digitalitzar en termes semanticorelacional i que, per tant, es poden filtrar en representacions sintàctiques de l'estructura argumental: cf. l'estructura argumental inacusativa de (14a) i l'estructura inergativa de (14b).

(14) a. $[_v v [_{X1} X_{1[±T]}] [_{X2} Z_2 [_{X2} X_{2[±R]}] Y_2]]]$
 b. $[_v Z_1 [_v v [_{X1} X_{1[±R]}] Y_1]]]$

13. Som conscients que, des de la perspectiva de força lingüistes cognitivistes, tal «adaptació» pugui arribar a semblar més aviat una mera «tergiversació». No obstant això, creiem que el nostre intent d'adaptació d'aquesta brillant aportació de Langacker pot repercutir en una millor comprensió dels fets lingüístics (també) des d'una perspectiva generativista.

Comentem-les en detall una per una. Des d'un punt de vista sintàctic, a (14a) un nucli eventiu X_1 subcategoritza un nucli no eventiu birelacional X_2 , el qual relaciona dos elements no relacionals, Z_2 i Y_2 ; en canvi, a (14b) un nucli eventiu X_1 selecciona un element no relacional Y_1 com a complement, mentre que l'element no relacional extern Z_1 queda introduït per la projecció funcional associada amb l'argument extern (e. gr., *v* o *Pr*; cf. Chomsky 1995 o Bowers 2001, respectivament).

La semàntica relacional que correspon als nuclis sintàctics relacionals de (14) es pot formalitzar de la següent manera (cf. Moreno Cabrera 2004 per a una proposta alternativa): els trets [+T] i [-T] associats al nucli verbal inacusatiu X_1 de (14a) codifiquen les funcions semàntiques de «transició positiva» i «transició negativa», respectivament (cf. també Pustejovsky 1991 per a la rellevància de la noció aspectual de «transició» en la caracterització semàntica dels verbs inacusatius). Mentre que els verbs amb el tret [+T] expressen un canvi o moviment, els verbs amb el tret [-T] expressen un estat. D'altra banda, els trets [+r] i [-r] es corresponen, respectivament, amb la «relació de coincidència terminal» i la «relació de coincidència central», dues nocions semanticorelacionals proposades per Hale (1986) i Hale i Keyser (1993, 2002); l'element birelacional X_2 relaciona dos elements no relacionals Z_2 i Y_2 , «figura» (*Figure*) i «fons» (*Ground*), respectivament; aquests dos darrers termes han estat manllevats de la semàntica cognitiva de Talmy (1978, 2000). La figura és l'element que està en moviment o en repòs respecte d'un marc de referència, i.e., el fons. Lligant les dues tradicions, la de Hale i Keyser (1993, 2002) i la de Talmy (1978, 2000), direm, doncs, que una relació de coincidència terminal implica una coincidència entre el terme final del trajecte d'una figura i el fons (cf. *En Joan –figura– va sortir de casa –fons–*), mentre que una relació de coincidència central implica una coincidència entre el centre de la figura i el centre del fons (cf. *En Joan –figura– va romandre a casa –fons–*).¹⁴

D'altra banda, a (14b) el tret [+R] codifica la funció agentiva (i.e., hi ha implicada una acció que es fa de manera deliberada o conscient), mentre que el tret [-R] codifica qualsevol funció semàntica assignada als verbs inergatius no agentius. Els elements no relacionals Z_1 i Y_1 s'interpreten com «originador» (Borer 1994, 2004) i «tema incremental» (Harley 2003), respectivament. El primer argument, com el seu

14. Vegeu les aportacions de Rigau (1997) i Mateu i Rigau (2002) per a una aplicació de la noció de «relació de coincidència central» a l'anàlisi de l'estructura argumental d'oracions locatives i existencials del català.

nom indica, és el que origina, causa o crea un esdeveniment intern, i.e., que té lloc a l'interior de l'argument originador, mentre que el segon argument és l'esdeveniment o l'objecte creat que mesura el predicat d'acció: cf. el contrast mínim entre la forma analítica *fer feina* i la forma sintètica *treballar*. Seguint Hale i Keyser (1993, 2002), proposem que en aquest darrer cas l'element no relacional Y_i (i.e., *treball-*) apareix fusionat o incorporat en el nucli verbal inergatiu X_i . *Treball-* s'interpreta com un tema incremental en el sentit que mesura l'esdeveniment causatiu de *fer*: e. gr., un cop s'acaba el *treball*, s'acaba també l'acció de *fer*.¹⁵ En efecte, no cal dir que la hipòtesi de Hale i Keyser d'acord amb la qual els verbs inergatius incorporen un element no relacional tindrà validesa empírica en la mesura que la majoria d'aquests verbs siguin denominals, fet que sembla que és correcte (cf. Hale & Keyser 1993, 2002 i Mateu 2002 per a una discussió més detallada sobre l'estructura argumental dels verbs inergatius).

D'acord amb el que acabem de proposar, les possibles combinacions de trets semanticorelacionals que es poden associar a les estructures argumentals dels verbs inacusatius (cf. (14a)) i verbs inergatius (cf. (14b)) queden formalment limitades a les que apareixen a (15).¹⁶ Certament, aquest pas suposa un gran avantatge respecte a la proposta merament descriptiva de Sorace, ja que hem pogut comprovar que el nombre rellevant de classes lexicosemàntiques que proposava aquesta autora no estava restringit per criteris formals i que, per tant, podia variar d'acord amb la llengua objecte d'estudi.¹⁷

- (15) a. [[+T] [+r]] (cf. «canvi tèlic de {lloc/estat}: e. gr., *arribar, néixer*)
b. [[+T] [-r]] (cf. «canvi atèlic de {lloc/estat}: e. gr., *créixer, aparèixer*)
c. [[-T] [-r]] (cf. {«continuació/existència} d'un estat»: e. gr., *romandre, existir*)
d. [-R] (cf. «causa interna no volitiva»: e. gr., *brillar, dringar*)
e. [+R] (cf. «causa interna volitiva»: e. gr., *treballar, parlar*)

15. Tenny (1994) i Borer (1994, 2004) aporten una discussió interessant sobre la rellevància de les nocions aspectuals (e. gr., la de «mesurador de l'esdeveniment») en la interfície sintaxi-semàntica.

16. La combinació [[-T] [+r]] queda exclosa en virtut del fet que tots els verbs inacusatius tèlics que impliquen el tret [+r] s'associen sempre amb una Transició *positiva* (i.e., [+T]). En canvi, tal com defensa Mateu (2003, 2004), la combinació [[+T] [-r]] esdevé una combinació idònia per tal de donar compte dels verbs de canvi d'estat indefinit (cf. els anomenats «assoliments de grau» –*degree achievements*– en la terminologia clàssica de Dowty 1979): e. gr., cf. al. *Das Kind ist schnell gewachsen* 'L'infant ha crescut ràpidament' o it. *Mio figlio è cresciuto molto quest'anno*.

17. Vegeu el treball de Hale i Keyser (1997) per a una discussió interessant sobre el fet que el nombre de combinacions possibles d'estructures argumentals és, en efecte, molt limitat.

Els trets semanticorelacionals de (15) s'associen amb les estructures argumentals de (16). A l'hora de representar les estructures de (16) hem decidit marcar també «les línies de tall» (*cut-off points* en la terminologia de Sorace 2000) que trobem en algunes llengües properes que mantenen la doble possibilitat de selecció de l'auxiliar en la formació dels temps compostos (cf. Mateu 2003, 2004 per a una discussió preliminar sobre les diferències entre l'italià, el francès, l'alemany i el neerlandès).

- (16) a. $[_v v [_{X1} X_{1[+T]} [_{X2} Z_2 [_{X2} X_{2[+T]} Y_2]]]]$ SELECCIÓ D'ÉSSER
 «línia de tall» (francès)
- b. $[_v v [_{X1} X_{1[+T]} [_{X2} Z_2 [_{X2} X_{2[+T]} Y_2]]]]$
 «línia de tall» (alemany/neerlandès)
- c. $[_v v [_{X1} X_{1[-T]} [_{X2} Z_2 [_{X2} X_{2[-T]} Y_2]]]]$
 «línia de tall» (italià)
- d. $[_v Z_1 [_v v [_{X1} X_{1[-R]} Y_1]]]$
- e. $[_v Z_1 [_v v [_{X1} X_{1[+R]} Y_1]]]$ SELECCIÓ D'HAVER
- Mateu (2003, 2004)

Així, per exemple, a (16) queda reflectit el fet que en francès l'àmbit de l'auxiliar *ésser* és molt més reduït que no pas en italià: típicament, mentre que *être* apareix només seleccionat en els verbs tèlics de canvi de lloc o d'estat (e. gr., *sortir* o *morir*), *essere* apareix seleccionat en aquests verbs (e. gr., *uscire* o *morire*), però també en els verbs atèlics, tant en els verbs de canvi atèlic (e. gr., *crescere*) com en els verbs d'existència (e. gr., *esistere*). En canvi, en francès aquestes dues darreres classes de verbs (e. gr., cf. *grandir* i *exister*) seleccionen *avoir*. D'altra banda, en alemany i en neerlandès els verbs estatus es comporten com en francès i, típicament, seleccionen *haben*. A diferència, però, del que passa en francès, en aquestes dues llengües germàniques els verbs de canvi atèlic seleccionen *ésser* i, per tant, es comporten com en italià (cf. Hoekstra 1999; Sorace 2000; Keller & Sorace 2003; Bentley & Eythórsson 2003; Mateu 2003, 2004, entre d'altres).

Tornant al català antic, és interessant destacar que, a partir dels estudis diacrònics de Batlle (2002) i Aranovich (2003), es pot comprovar també que les línies de tall implicades en la jerarquia de la selecció de l'auxiliar es fixen de manera gradual. Això fa que no sigui estrany que ens trobem en situacions en què coexisteixen els dos auxiliars *ésser* i *haber* per a una mateixa classe verbal (cf. *supra* les dades de (9)-(11)). La jerarquia de (8) sobre la selecció d'auxiliar en català antic es pot expressar formalment de la manera següent:

- (17) a. $[_v v [_{X_1} X_{1[+T]} [_{X_2} Z_2 [_{X_2} X_{2[+r]} Y_2]]]]$ SELECCIÓ D'ÉSSER
 «línia de tall» estable (V tèlics)
- b. $[_v v [_{X_1} X_{1[+T]} [_{X_2} Z_2 [_{X_2} X_{2[-r]} Y_2]]]]$ «línia de tall» variable (V esdevenimentals)
- c. $[_v v [_{X_1} X_{1[-T]} [_{X_2} Z_2 [_{X_2} X_{2[-r]} Y_2]]]]$ «línia de tall» variable (V estatus)
- d. $[_v Z_1 [_v v [_{X_1} X_{1[-R]} Y_1]]]$
- e. $[_v Z_1 [_v v [_{X_1} X_{1[+R]} Y_1]]]$ SELECCIÓ D'HAYER

Tal com es pot veure en la taula numèrica que representa el corpus de Batlle (2002) (cf. *supra*), els verbs tèlics de canvi de lloc o d'estat, i.e., els verbs que ella anomena «verbs intransitius de moviment» i «verbs intransitius de canvi d'estat», seleccionen *ésser* de manera sistemàtica i formen, per tant, la classe més estable dels verbs inacusatius, i.e., la classe que més va resisitir a acceptar la substitució de l'auxiliar *ésser* per *haver*. La nostra proposta és que aquests verbs (e. gr., *anar*, *arribar*, *néixer*, *morir*, etc.) estan associats amb la combinació de trets $[[+T] [+r]]$, és a dir, impliquen una transició positiva (hi ha, en efecte, un moviment o canvi) i també un *telos* final, amb la qual cosa podem dir que hi ha també un estat resultant implicat.

En canvi, tal com demostra Batlle (2002), els verbs esdevenimentals (e. gr., *esdevenir*, *ocórrer*, etc.) i els verbs estatus (e. gr., *romandre*, *restar*, etc.) ja mostren un comportament més inestable. La nostra proposta de formalització d'aquestes classes de verbs és la següent: els verbs esdevenimentals estan associats amb la combinació de trets $[[+T] [-r]]$, ja que impliquen també una transició o un canvi, però no pas un terme final o un estat resultant final (cf. Aranovich 2003: 12). D'altra banda, els verbs estatus s'associen amb la combinació $[[-T] [-r]]$, ja que ni impliquen una transició o canvi (i.e., són estats) ni, per tant, impliquen tampoc un terme final.

Vegem, doncs, a continuació en quin sentit es pot explicar en la nostra teoria el fet que els verbs associats amb la combinació de trets $[[+T] [+r]]$ formin el prototip de la categoria de verb inacusatiu, mentre que els verbs associats amb la combinació de trets $[[+T] [-r]]$ i $[[-T] [-r]]$ formin la perifèria d'aquesta categoria. Certament, algunes conseqüències teòriques i empíriques se segueixen del fet d'adoptar un enfocament semantcorelacional com el que hem presentat fins aquí: en primer lloc, cal destacar que aquest enfocament ens permet de digitalitzar (i, per tant, fins a cert punt formalitzar) algunes de les idees de caire descriptiu de Sorace (2000, 2004) respecte de la distinció entre verbs nuclears (*core verbs*) i verbs intermedis (*intermediate verbs*). En l'enfocament que hem adoptat aquí, els verbs inacusatius i inergatius

nuclears o protípics es defineixen mitjançant els trets semàntics que estan *especificats positivament*: cf. $[[+T] [+r]]$ i $[+R]$, respectivament. La primera combinació de trets és vàlida per als verbs de canvi tèlic, mentre que el segon tret semanticorelacional és vàlid per als verbs de causa interna que impliquen un agent volitiu. D'altra banda, els verbs intermedis o perifèrics es representen mitjançant les combinacions restants de trets semàntics que, com a mínim, contenen algun tret *especificat negativament*.

És important notar també que la combinació $[[+T] [+r]]$ i el tret $[+R]$ expressen *situacions màximament diferents*, per la qual cosa figuren en els extrems de la jerarquia. En canvi, la combinació $[[-T] [-r]]$ i el tret $[-R]$ expressen *situacions mínimament diferents*, per la qual cosa «es toquen» en la jerarquia. De fet, una especificació totalment negativa dels trets es podria interpretar també com el darrer pas cap a la «neutralització» de les diferències mínimes que separen les dues classes. Finalment, cal notar també que la combinació de trets $[[+T] [-r]]$ és també intermèdia en el sentit que combina un tret positiu (el de $[+T]$) amb un de negatiu (el de $[-r]$).

D'acord amb el que hem proposat, doncs, ja estem en condicions de donar una resposta formal a la qüestió que la mateixa Sorace (2000: 861) admetia que no podia respondre (cf. *supra* la seva citació, amb la qual hem començat aquest apartat quart): els components més importants en la selecció de l'auxiliar són precisament aquells que expressen situacions màximament diferents, mentre que els components menys importants són precisament aquells que expressen situacions mínimament diferents o situacions intermèdies.

5. CONCLUSIONS

En aquest article sobre la selecció de l'auxiliar en els verbs intransitius del català antic, hem defensat que l'enfocament descriptiu de Sorace (2000, 2004) pot donar compte de manera força natural d'algunes de les principals aportacions contingudes en els estudis diacrònics de Batlle (2002) per al català antic i també d'Aranovich (2003) per al castellà antic. Hem destacat la importància del fet que les línies de tall entre les classes lexicosemàntiques implicades en la selecció de l'auxiliar es fixen de manera *gradual*. Això fa que no sigui estrany que ens trobem en situacions en què coexisteixen els dos auxiliars *haver* i *ésser* per a una mateixa classe lexicosemàntica (cf. les dades de (9)-(11)). Concretament, tot adaptant idees de l'excel·lent treball descriptiu de Sorace (2000), hem proposat que la jerarquia de la selecció de l'auxiliar vàlida per al català antic seria la següent:

(18) *La jerarquia de la selecció d'auxiliar en català antic*

CANVI TÈLIC DE {LLOC/ESTAT}	SELECCIÓ D'ÉSSER	(variació mínima)
_____ «línia de tall» estable		(V tèlics)
CANVI ATÈLIC DE {LLOC/ESTAT}		
_____ «línia de tall» variable		(V esdevenimentals)
APARICIÓ D'UN ESTAT		
_____ «línia de tall» variable		(V estatus)
EXISTÈNCIA D'UN ESTAT		
PROCÉS NO CONTROLAT		
PROCÉS CONTROLAT (AMB MOVIMENT)		
PROCÉS CONTROLAT (SENSE MOVIMENT)	SELECCIÓ D'HAVER	(VARIACIÓ MÍNIMA)

Tot i els aspectes positius que implica adoptar el model de Sorace per a l'estudi del català antic, no obstant això, no hem d'oblidar que, tal com aquesta mateixa autora reconeix, un enfocament descriptiu com el seu no pot explicar per què uns determinats components semàntics són més crucials que d'altres en la selecció d'un auxiliar o l'altre. D'altra banda, no és trivial donar una explicació raonada de per què, per exemple, a l'hora de decidir la selecció de l'auxiliar *ésser* en català antic, la semàntica lèxica implicada en els verbs de canvi tèlic de lloc o d'estat sigui més important (i.e., «pesi més») que la que està implicada en els verbs que expressen existència o aparició. Aquest és un problema que no sembla que es pugui resoldre fàcilment si no és apel·lant a un major grau de formalització de la teoria lingüística. En aquest cas concret, hem demostrat que la solució al problema bàsic de l'enfocament descriptiu de Sorace passa per esbrinar quins trets semàntics es poden codificar de manera transparent en la sintaxi de l'estructura argumental (Mateu 2002): els components semanticorelacional més importants (i.e., «que pesen més») en la selecció de l'auxiliar són precisament aquells que expressen situacions màximament diferents (cf. la combinació $[[+T] [+r]]$ i el tret $[+R]$), mentre que els menys importants són precisament aquells que expressen situacions mínimament diferents (cf. la combinació $[[-T] [-r]]$ i el tret $[-R]$) o situacions intermèdies (i.e., que combinen un tret positiu (e. gr., el de $[+T]$) amb un de negatiu (e. gr., el de $[-r]$)). Concretament, a (17) hem representat la nostra proposta preliminar de formalització de la jerarquia de la selecció d'auxiliar per al català antic.

JAUME MATEU FONTANALS
Universitat Autònoma de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALEXIADOU A., E. ANAGNOSTOPOULOU & M. EVERAERT (2004) «Introduction» dins A. ALEXIADOU, E. ANAGNOSTOPOULOU i M. EVERAERT (eds.), *The Unaccusativity Puzzle. Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*, Oxford / New York, Oxford University Press.
- ARANOVICH, R. (2003) «The semantics of auxiliary selection in Old Spanish», *Studies in Language*, 27/1, pp. 1-37.
- BADIA I MARGARIT, A. (1951) *Gramàtica històrica catalana*, Madrid, Gredos. [Trad. cat.: *Gramàtica històrica catalana*, València, Edicions Tres i Quatre, 1981.]
- BATLLE, M. (2002) *L'expressió dels temps compostos en la veu mitjana i la passiva pronominal. El procés de substitució de l'auxiliar 'ésser' per 'haver'*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BENTLEY, D. & T. EYTHÓRSSON (2003) «Auxiliary selection and the semantics of unaccusativity», *Lingua*, 114, pp. 447-471.
- BENZING, J. (1931) «Zur Geschichte von ser als Hilfszeitwort bei den intransitiven Verben im Spanischen», *Zeitschrift für romanische Philologie*, LI, pp. 385-460.
- BORER, H. (1994) «The Projection of Arguments» dins E. BENEDICTO & J. RUNNER (eds.), *Functional Projections*, UMOP 17, Amherst, UMass.
- (2004) *Structuring sense*, Oxford / New York, Oxford University Press.
- BOWERS, J. (2001) «Predication» dins M. BALTIN & C. COLLINS (eds.), *The Handbook of Contemporary Syntactic Theory*, Malden (MA) / Oxford, Blackwell.
- BURZIO, L. (1986) *Italian Syntax. A Government and Binding Approach*, Dordrecht, Reidel.
- CASTILLO, M. E. (2002) *Inacusatividad y aspecto léxico en los verbos de movimiento. Estudio diacrónico*, Girona, Edicions a Petició SL («Documenta Universitaria. Scripta», 1).
- CENAMO, M. (1999) «Inacusatività tardo-latina e suoi riflessi in testi italiani antichi centro-meridionali», *Zeitschrift für romanische Philologie*, 115, pp. 300-331.
- CHOMSKY, N. (1995) *The Minimalist Program*, Cambridge (MA), MIT Press.
- CIFUENTES, J. L., (1999) «Inacusatividad y movimiento», *Revista Española de Lingüística*, 29/1, pp. 35-61.
- DOWTY, D. (1979) *Word Meaning and Montague Grammar*, Dordrecht, Reidel.
- GOLDBERG, A. (1995) *Constructions: A Constructional Approach to Argument Structure*, Chicago / London, The University of Chicago Press.

- GRÀCIA, L. (1989) *Els verbs ergatius en català*, Maó, Institut Menorquí d'Estudis.
- GRIMSHAW, J. (1987) «Unaccusatives: an overview», *NELS*, 17, pp. 244-259.
- HAIDER, H. & R. RINDLER-SCHJERVE (1987) «The parameter of auxiliary selection: Italian-German contrasts», *Linguistics*, 25, pp. 1029-1055.
- HALE, K. (1986) «Notes on World View and Semantic Categories: Some Warlpiri Examples» dins P. MUYSKEN & H. VAN RIEMSDIJK (eds.), *Features and Projections*, Dordrecht, Foris.
- HALE, K. & S. J. KEYSER (1993) «On Argument Structure and the Lexical Expression of Syntactic Relations» dins K. HALE & S. J. KEYSER (eds.), *A View from Building 20: Essays in Linguistics in Honor of Sylvain Bromberger*, Cambridge (MA), MIT Press.
- (1997) «The Limits of Argument Structure» dins A. MENDIKOETXEA & M. URIBE-ETXEBARRIA (eds.), *Theoretical Issues at the Morphology-Syntax Interface*, Bizkaia, Servicio Editorial de la UPV.
- (2002) *Prolegomenon to a Theory of Argument Structure*, Cambridge (MA), MIT Press.
- HARLEY, H. (2003) «How do verbs get their names?», manuscrit inèdit, University of Arizona. [Apareixerà properament dins T. RAPOPORT & N. ERTESCHIK-SHIR (eds.), *The syntax of aspect*, Oxford / New York, Oxford University Press.]
- HOEKSTRA, T. (1984) *Transitivity: Grammatical Relations in Government-Binding Theory*, Dordrecht, Foris.
- (1999) «Auxiliary Selection in Dutch», *Natural Language & Linguistic Theory*, 17, pp. 67-84.
- HOPPER, P. & S. THOMPSON (1980) «Transitivity grammar and discourse», *Language*, 56, pp. 251-299.
- KAYNE, R. (1993) «Toward a modular theory of auxiliary selection», *Studia linguistica*, 47, pp. 3-31.
- KELLER, F. & A. SORACE (2003) «Gradient Auxiliary Selection and Impersonal Passivization in German: An Experimental Investigation», *Journal of Linguistics*, 39, pp. 57-108.
- LABELLE, M. (1992) «Change of State and Valency», *Journal of Linguistics*, 28, pp. 375-414.
- LANGACKER, R. W. (1987) *Foundations of Cognitive Grammar. Theoretical Prerequisites*, Stanford, Stanford University Press.

- (1991) *Foundations of Cognitive Grammar. Descriptive Application*, Stanford, Stanford University Press.
- (1999) *Grammar and Conceptualization*, Berlin, Mouton de Gruyter.
- LEGENDRE, G. (1989) «Unaccusativity in French», *Lingua*, 79, pp. 95-164.
- LEVIN, B. (1993) *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*, Chicago, The University of Chicago Press.
- LEVIN, B. & M. RAPPAPORT HOVAV (1995) *Unaccusativity. At the Syntax-Lexical Semantics Interface*, Cambridge (MA), MIT Press.
- MASSANELL, M. & J. MATEU (en preparació), «Els auxiliars *ésser* i *haver* en la formació dels temps compostos del català antic». Ms. Universitat Autònoma de Barcelona.
- MATEU, J. (2002) «Argument Structure: Relational Construal at the Syntax-Semantics Interface», tesi doctoral, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona. [<http://www.tdx.cesca.es/TDX-1021103-173806>]
- (2003) «Argument Structure and Auxiliary Selection in Germanic and Romance», treball presentat al *18th Comparative Germanic Syntax Workshop*, University of Durham, 18-20 de setembre.
- (2004) «The Aspectual Determinants of Auxiliary Selection Revisited: A Syntactic Approach», treball presentat al *27th GLOW. Workshop on Tense, Aspect and Modality*, Universitat de Salònica, 18-21 d'abril.
- MATEU, J. & RIGAU, G. (2002) «A Minimalist Account of Conflation Processes: Parametric Variation at the Lexicon-Syntax Interface» dins A. ALEXIADOU (ed.), *Theoretical Approaches to Universals*, Amsterdam, John Benjamins.
- MOLL, F. de B. (1952) *Gramàtica històrica catalana*, Madrid, Gredos. [Trad. cat.: *Gramàtica històrica catalana*, València, Publicacions de la Universitat de València, 1991.]
- MORENO CABRERA, J. C. (2004) *Semántica y gramática. Sucesos, papeles semánticos y relaciones sintácticas*, Madrid, Antonio Machado Libros.
- PAR, A. (1923) *Sintaxi Catalana: segons los Escrits en Prosa de Bernat Metge (1398)*, Halle (Saale), Verlag von Max Niemeyer.
- PÉREZ SALDANYA, M. (1998) *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*, València, Servei de Publicacions Universitat de València.
- PERLMUTTER, D. (1978) «Impersonal passives and the unaccusativity hypothesis», *Papers from the Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 4, pp. 157-189.

- PERLMUTTER, D. (1989) «Multiattachment and the unaccusative hypothesis: the perfect auxiliary in Italian», *Probus*, 1, pp. 63-119.
- POUNTAIN, C. (1985) «Copulas, verbs of possession, and auxiliaries in Old Spanish: The evidence for structurally interdependent changes», *Bulletin of Hispanic Studies* LXII, pp. 337-355.
- PUSTEJOVSKY, J. (1991) «The syntax of event structure», *Cognition*, 41, pp. 47-81.
- RAMOS, J. R. (2000) *Ésser, estar i haver-hi en català antic. Estudi sintàctic i contrastiu*, València / Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2003) Ressenya de Mar Batlle (2002) *L'expressió dels temps compostos en la veu mitjana i la passiva pronominal. El procés de substitució de l'auxiliar 'ésser' per 'haver'*, *Catalan Review* XVII/1, pp. 143-145. [Barcelona, Institut d'Estudis Catalans / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.]
- RIGAU, G. (1997) «Locative sentences and related constructions in Catalan: ésser/haver alternation» dins A. MENDIKOETXEA & M. URIBE-ETXEBARRIA (eds.), *Theoretical Issues at the Morphology-Syntax Interface*, Bizkaia, Servicio Editorial de la UPV.
- ROMANI, P. (2006) «Tiempos de formación romance I: los tiempos compuestos» dins C. COMPANY (dir.), *Sintaxis histórica del español. Tomo 1. La frase verbal*, Universidad Nacional Autónoma de México, México, Fondo de Cultura Económica, pp. 243-346.
- ROSEN, S. T. (1996) «Events and verb classification», *Linguistics*, 34, pp. 191-223.
- SORACE, A. (2000) «Gradients in Auxiliary Selection with Intransitive Verbs», *Language*, 76, pp. 859-890.
- (2004) «Gradience at the Lexicon-Syntax Interface: Evidence from Auxiliary Selection and Implications for Unaccusativity» dins A. ALEXIADOU, E. ANAGNOSTOPOULOU & M. EVERAERT (eds.), *The Unaccusativity Puzzle. Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*, Oxford / New York, Oxford University Press.
- TALMY, L. (1978) «Figure and ground in complex sentences» dins J. H. GREENBERG (ed.), *Universals of human language; IV Syntax*, Stanford, Stanford University Press.
- (2000) *Toward a Cognitive Semantics*, Cambridge (MA), MIT Press.
- TENNY, C. (1994) *Aspectual Roles and the Syntax-Semantics Interface*, Dordrecht, Kluwer.
- VAN HOUT, A. (2004) «Unaccusativity as Telicity Checking» dins A. ALEXIADOU, E. ANAGNOSTOPOULOU & M. EVERAERT (eds.), *The Unaccusativity Puzzle*.

Explorations of the Syntax-Lexicon Interface, Oxford / New York, Oxford University Press.

VINCENT, N. (1982) «The development of the auxiliaries *habere et esse* in Romance» dins N. VINCENT & M. HARRIS (eds.), *Studies in the Romance verb*, London, Croom Helm.

ZAENEN, A. (1993) «Unaccusativity in Dutch: Integrating Syntax and Lexical Semantics» dins J. PUSTEJOVSKY (ed.), *Semantics and the Lexicon*, Dordrecht, Kluwer.